

شورش‌های آسیایی و پدیده‌های جهانی

سید محمد کاظم سجاد پور
تحلیلگر مسائل بین‌الملل

در هفته اول ماه سپتامبر سال جاری میلادی حدود (نیمه شهریورماه) کشور آرام نپال، ظرف مدت چند روز، دگرگون شد و با آشوب و شورش‌ی بی‌سابقه روبرو گردید. دولت بیست و شش پلترم ایبترنتی را غیرقانونی کرد و این باعث شورش جوانان و نسل موسوم به زد گردید و در بسیج کم نظیری که جوانان در مدت بسیار کوتاه در شبکه‌های اجتماعی و با استفاده از تکنولوژی ارتباطی کردند، با خشم متراکم، چندین ساختمان دولتی را به آتش کشیدند. خسارت‌های ناشی از تخریب اماکن دولتی؛ صد‌ها میلیون دلار تخمین زده می‌شود. آشوب گسترده، پای ارتش را به میان کشید. نخست‌وزیر و تیم او برکنار، و خانم کرکی، به عنوان نخست‌وزیر موقت منصوب شد و روند اصلاحات در ساختارها و روش‌ها آغاز شد. این تنها مورد شورش اجتماعی در یک کشور آسیایی که به ثبات شناخته می‌شد نبود. در اندونزی نیز در ماه گذشته، ناآرامی‌هایی رخ داد که جرقه اولیه آن در اثر اعتراض مردم به حقوق بالای اعضای پارلمان زده شد و البته دولت، بعد از سرکوب اولیه مجبور به تعدیل و کاهش حقوق اعضای پارلمان گردید. سال گذشته، در ماه ژوئیه، مردادماه بنگلادش شاهد بزرگترین شورش دوران بعد از استقلال بود. اعتراضات جوانان، ابتدا در خصوص تعیین سهمیه برای استخدام در دوائر دولتی بود؛ اما با خشونت و کشتار، نه فقط کنترل اوضاع از دست دولت خارج شد، بلکه نخست‌وزیر مهم و معروف آن کشور شیخ حوسینه که دختر بنیانگذار بنگلادش بود، مجبور به ترک کشور شد و به هند پناهنده گردید. محمد یونس، اقتصاددان برنده جایزه نوبل، سرپرستی موقت دولت را به عهده گرفته و در واقع مدیریت ناآرامی، تبدیل به کار اصلی دولت وقت شد. پیش‌تر، یعنی در سال ۲۰۲۰، سریلانکا نیز دچار آشوب شدید و ناآرامی جدی گردید. البته در سریلانکا با سه مورد اخیر، مخصوصاً از نظر بحران بدهکاری خارجی که آن کشور دست و پنجه نرم می‌کرد متفاوت است. آنچه ذکر شد، یعنی ناآرامی‌ها در کشورهای آسیایی، عده‌ای را بر آن داشته که از آن با عنوان «بهار آسیایی» نام بردند که وام گرفته از بحرانی است که حدود ۱۵ سال پیش با عنوان بهار عربی، کشورهای عربی خاورمیانه و شمال آفریقا را در بر گرفت. موارد نپال، اندونزی و بنگلادش و از نظر شورش‌های اجتماعی بی‌آمده‌ای همه جانبه آنها را چگونه می‌توان جموع بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد. در پاسخ باید به سه موضوع یعنی زمینه‌های اجتماعی «فساد محور»، فرایند خشم از رهگذر تکنولوژی و پیامدهای همه جانبه ژئوپلیتیکی و استراتژیک را مد نظر قرار داد. طبیعی است که این سه کشور یعنی نپال، اندونزی و بنگلادش، با یکدیگر متفاوت می‌باشند. ساختارها و بافت‌های جغرافیایی، جمعیتی، فرهنگی و سیاسی آنها با یکدیگر متفاوت است. نپال، کشوری محصور در خشکی، با جمعیت بیش از سی میلیون، پیوسته به عنوان منطقه‌ای حائل بین دو امپراتوری چین و هند بوده است. اندونزی بزرگترین مجمع‌الجزایر جهان با ۱۷۰۰۰ جزیره، جمعیت بالای ۲۸۰ میلیون و بنگلادش، با ساحل گسترده در خلیج بنگال و مرز طولانی با هند، با جمعیتی نزدیک به ۱۵۰ میلیون اما در شورش‌های اخیر در چند زمینه اشتراک دارند. اول آنکه همه شورش‌ها، علیه فساد بوده است. نقطه اشتراک همه آن شورش‌ها، در این سه کشور، مبارزه مردمان عادی با فساد دولت‌ها و نتایجان حاکم بوده است. دوم، به درجات مختلف، نهاد‌های جاثفاده، از نهاد دولت گرفته تا نهاد و احزاب سنتی و ریشه دار، از عهده پاسخگویی به نیازهای عادی شهروندان، برنمی‌آیند. سوم نابرابری اقتصادی و سیاسی، پدیده‌ای فراگیر در همه این کشورهاست. اینها زمینه‌های شورش را فراهم کرده‌اند. اما تبدیل این پدیده‌ها به شورش‌ی از رهگذر عاملیت و کنشگری جوانان سرخورده و خشمگین و به واسطه بهره‌برداری از تکنولوژی ارتباطات می‌باشد. خشم و سرخورگی پدیده‌ای جهانی است. تقریباً سرتاسر جهان، خشم از شرایط حاکم و از همه بدتر احساس ناتوانی در تغییر دادن شرایط، پدیده‌ای فراگیر است تکنولوژی و فضای مجازی به صورت همزمان، هم بر خشم مردم در این کشورها، افزوده و هم امکان تبدیل این خشم به شورش لحظه‌ای، سریع و بدون رهبر را فراهم کرده است. در هر سه کشور، تکنولوژی و آنچه از آن بتوان بسیج اجتماعی دیجیتال نام می‌برد، نقش موثری داشته‌اند. برای آنکه آنچه که در مورد زمینه‌ها و فرایندها ذکر شده، هر چند در سه کشور آسیایی رخ داده‌اند، اما به هیچ‌رو صرفاً و انحصاراً آسیایی نیستند. اینها، کم و بیش، پدیده‌های جهانی‌اند. اما نمود و نماد آنها در متن‌های جغرافیایی مختلف با یکدیگر تفاوت دارند، اما آنچه که در سه کشور آسیایی نپال، اندونزی و بنگلادش گذشته هرچند شورش‌های داخلی بودند، بدون پیامد راهبردی قابل تجزیه و تحلیل نیستند. در هر سه کشور، رقابت‌های استراتژیک بین کنشگران جهانی در جریان است. مخصوصاً در دو کشور نپال و بنگلادش. هند مهم‌ترین کنشگر خارجی است در نخست‌وزیر سابق بنگلادش به هند، نمادی از حساسیت شورش بنگالی‌ها به نقش سنتی و چالش برانگیز هند است. در نپال نیز هند، منافع استراتژیک داشته و نپال در حوزه عمق استراتژیک هند تعریف می‌شود. هند دیگر صرفاً یک کشور ساده همسایه نیست، رقابت چین و هند، وجه غالب و بارز استراتژیک در این منطقه است. راهبرد چین، در این شورش‌ها، فاصله‌گیری و تأکید بر ثبات و آرامش است. چین در همه این کشورها، با درجات مختلف، سرمایه‌گذاری‌های عظیم در زیرساخت‌ها کرده است. و جالب و آکنش بازبرگان غربی می‌باشد که در قابل رعایت حقوق بشر، از دگرگونی و یا به تعبیری به هم ریختگی در مناطق اطراف چین، استقبال می‌کنند. آنچه در این سه کشور گذشت، پیوند و همزادی فساد با شورش‌ها به نمایش می‌گذازد. اما در این میان خشم وجه غالب و تکنولوژی، عامل به هم پیوستن مردمان خشمگین است و همگی به تغییرات سیاسی منجر می‌شوند که پیامد استراتژیک دارند.

غلامعلی دهقان در گفت‌وگو با «آرمان ملی»:

پزشکیان نشان داد

به دنبال مصالحه

با جهان است

ترامپ ثابت کرد هیچ منطقی رانمی‌پذیرد

ترامپ به اسرائیل چک سفید امضا داده است

شنبه ۰۷ • ۰۵ • ۱۴۰۴ ۰۴ ربیع الثانی ۱۴۴۷ / ۲۷ سپتامبر ۲۰۲۵	سال هشتم شماره ۲۲۱۰
---	------------------------

کرد هشتادمین مجمع عمومی سازمان ملل با سال‌های گذشته تفاوت داشته باشد. بنابراین نوع سخنرانی‌ها با شور و حرارت بیشتری بود. نمونه سخنرانی مقامات شیلی و کلمبیا از آمریکای جنوبی و حمایت فوق‌العاده آنان از تشکیل کشور فلسطینی بسیار جالب و دیدنی بود. همچنین کشتار بی‌رحمانه مردم غزه هم سبب شده تا کشورهای زیادی به این ظلم و ستم عکس‌العمل نشان دهند. دیدیم اردوغان هم با تصاویری از کودکان و مردم بی‌گناه غزه آمده بود. هرچند عملکرد اردوغان در قضیه غزه منتقدان زیادی از جمله در خود ترکیه دارد ولی برحسب ظاهر تلاش می‌کرد اسرائیل را زیر سوال برده و محکوم نماید. در مجموع بخشی از التهاب موجود بیشتر به خاطر طرح تشکیل دولت فلسطینی است»، در ادامه محاصل این گفت‌وگو را می‌خوانید.

آرمان ملی- احسان انصاری: امسال فضای مجمع عمومی سازمان ملل متفاوت از سال‌های گذشته بود و فضای ملتهبی را سیری کرد. از سخنرانی تند و همراه با توهین و اغراق ترامپ گرفته تا پیشنهادات مکررون و اردوغان و هجتن سخنرانی مسعود پزشکیان رئیس جمهور ایران. اتفاق مهم اما در حاشیه این مجمع و جایی باید رخ می‌داد که عباس عراقچی با کشورهای اروپایی درباره توقف روند مکانیسم ماشه در حال گفت‌وگو بود. گفت‌وگوهایی که تاکنون نتیجه‌ای به همراه نداشته است. «آرمان ملی» برای تحلیل و ارزیابی فضای مجمع عمومی امسال با غلامعلی دهقان استاد دانشگاه و تحلیلگر مسائل سیاسی گفت‌وگو کرده است. دهقان در این زمینه معتقد است: «از دو ماه پیش که مکررون طرح تشکیل کشور فلسطین را مطرح کرد و اعلام نمود در مجمع عمومی سازمان ملل آن را علنی و اعلام می‌کند، می‌شد پیش‌بینی

سخنرانی ترامپ در سازمان ملل همراه با اظهارات تندى علیه کشورها و مسائل مختلف بود. این نوع سخنرانی دارای چه پیامی است و چرا ترامپ با این لحن سخن گفت؟ سخنان ترامپ مفصل بود و در ابعاد گسترده هم سخن گفت. مثل همیشه احساس کیش شخصیت در این نطق هم هویدا بود. معلوم بود هنوز از قضیه کرونا دل پری دارد، چراکه شاید اگر کرونا نبود او برای بار دوم همان سال ۲۰۲۰ را می‌آورد و چهار سال صبر نمی‌کرد و پیدا شدن کرونا را هم توطئه چین قلمداد کرد. او پایان درگیری‌هایی در جهان را در یک سال اخیر به خود نسبت داد و هفت مورد را برشمرد. نزاع مرزی هند و پاکستان، درگیری کامبوج با تایلند در جنوب شرق آسیا، جنگ آذربایجان و ارمنستان در قفقاز، جنگ دوازده روزه اسرائیل با ایران در خاورمیانه، نبرد کوکوزو و صربستان در منطقه بالکان اروپا، اختلافات رواندا و کنگو در قاره آفریقا و همچنین دعای مصر و اتیوپی در آفریقا. جالب اینکه برخی سران این کشورها گفته‌اند ما خودمان به تفاهم رسیدیم نه اینکه با واسطت ترامپ مصالحه کرده باشیم. حال‌ترامپ به خاطر منیت و کیش شخصیت همه این موارد را به خود نسبت داد. جالب اینکه دو موردی که خیلی مهم است همچنان حل و فصل نشده است. یعنی نبرد بزرگ روسیه و اکراین در شرق اروپا و جنگ دو ساله اسرائیل و حماس که همچنان قربانی می‌گیرد به خصوص در غزه. در واقع ترامپ از کاه، کوهی می‌سازد و با بزرگ نمایی تلاش می‌کند از خود شخصیت خبلی تأثیرگذار درست کند. ترامپ در نطق خود دوباره درباره ایران صحبت کرد و با بزرگ نمایی از صنعت هسته‌ای ایران حمله آمریکا به مراکز هسته‌ای کشورمان را توجیه نمود و این در حالی است که ایران هیچگاه دنبال بمب اتم نبوده است. ایران در برجام نشان داد خواهان حق غنی‌سازی اورانیوم در موارد مسالمت‌آمیز و تحت نظارت آژانس بین‌المللی است، اما ترامپ با تئوریست خواندن ایران نشان داد در دام جریان تندرو تمایل به اسرائیل است و انگار پیرو هیچ منطقی نیست و به هیچ وجه حق غنی‌سازی برای ایران قائل نیست. بدیهی است حق غنی‌سازی اورانیوم برای مصارف مسالمت‌آمیز خط قرمز جمهوری اسلامی است. بنابر این در مجموع به نظر می‌رسد نزاع آمریکا و ایران به خاطر مواضع غیر منطقی و ضد ایرانی ترامپ همچنان ادامه داشته باشد. البته ترامپ به موارد دیگری مثل مقوله انرژی‌های تجدید پذیر هم اشاره کرد و محدود شدن به آنها را رد کرد و همچنین حساسی از خجالت‌ساز مان ملل هم درآمد و آن را ناکارآمد معرفی کرد.

چرا فضای مجمع سازمان ملل امسال ملتهب بود؟

از دو ماه پیش که مکررون طرح تشکیل کشور فلسطین را مطرح کرد و اعلام نمود در مجمع عمومی سازمان ملل آن را علنی و اعلام می‌کند می‌شد پیش‌بینی کرد هشتادمین مجمع عمومی سازمان ملل با سال‌های گذشته تفاوت داشته باشد. بنابراین نوع سخنرانی‌ها با شور و حرارت بیشتری بود. نمونه سخنرانی مقامات شیلی و کلمبیا از آمریکای جنوبی و حمایت فوق‌العاده آنان از تشکیل کشور فلسطینی بسیار جالب و دیدنی بود. همچنین کشتار بی‌رحمانه مردم غزه هم سبب شده تا کشورهای زیادی به این ظلم و ستم عکس‌العمل نشان دهند. دیدیم اردوغان هم با تصاویری از کودکان و مردم بی‌گناه غزه آمده بود، هرچند عملکرد اردوغان در قضیه غزه منتقدان زیادی از جمله در خود ترکیه دارد ولی بر حسب ظاهر تلاش می‌کرد اسرائیل را زیر سوال و محکوم نماید. در مجموع

آیا سخنرانی پزشکیان در سازمان ملل را اقعان‌کننده می‌دانید؟ این سخنرانی چه نقاط قوت و وضعی داشت؟

نطق مسعود پزشکیان رئیس جمهوری اسلامی ایران در مجمع سازمان ملل، نشان از عزم و اراده ایران بزرگ و سرافراز در دفاع از عدالت و دادگری و همچنین پیگیری تعامل با جهان داشت. وی به درستی اشاره کرد که می‌بایست آدمیان آنچه را برای خود نمی‌پسندند برای دیگران هم نپسندند. در دنیای مکتورهایی هستند که ظلم، ستم و تجاوز را برای اعمال فشار بر دیگران رومی‌دارند، اما در همین حال اگر دیگری نخواهند از حق خود استفاده و متجاوزان را تنبیه و سرکوب کنند آنگاه سخن آن مدعیان به آسمان بلند می‌شود که ما مورد تجاوز هستیم قرار گرفته ایم. نمونه بارز این وضعیت رژیم صهیونی است که اساساً با زور شکل گرفته و سال‌هاست که با زورگویی ادامه حیات داده است، اما در همین حال اگر فلسطینی‌ها مقاومت کنند آنان را به تئوریسم متهم می‌کنند و حامیان‌شان مانند آمریکا هم از آنان حمایت می‌کنند. این وضعیت بیانگر دنیای وارونه‌ای است که مفاهیم در آن وارونه جلوه داده می‌شود. در چنین شرایطی مسعود پزشکیان با جملاتی از کتاب‌های مقدس مسیحیان، یهودیان و مسلمانان به خوبی یادآوری کرد که ما بیش از آنکه از دیگران انتظار شفقت داشته باشیم می‌بایست خود با دیگران درست رفتار کنیم. علاوه بر این پزشکیان ایران را متعهد به قواعد و چارچوب‌ای سازمان‌های بین‌المللی معرفی کرد و با سخن گفتن از صلح و مصالحه در جهان و منطقه با ذکر مثال‌هایی نشان داد که خواهان تفاهم و مصالحه در جهان است. پیام پزشکیان در نطق خود فریاد رسای مقاومت مردم بزرگ ایران در برابر ظلم و ستم بود. وی همچنین نشان داد ما ایرانی‌ها به عنوان یک ملت ریشه دار بیش از دیگران از انسانیت حمایت می‌کنیم.

حضور در نیویورک شاید آخرین فرصت برای توقف مکانیسم ماشه بود. آیا گفت‌وگوی هیات ایرانی با کشورهای غربی در مسیر قرار داشت که منجر به توقف روند فعال‌سازی مکانیسم ماشه شود؟

دیپلماسی مکمل میدان است. دولت پزشکیان طی یک سال گذشته نشان داده خواهان حل و فصل اختلافات از طریق دیپلماسی است. در قضیه هسته‌ای هم شاهد چندین دور مذاکرات با طرف‌های غربی از جمله آمریکایی‌ها بودیم که با خیانت طرف غربی روبه‌رو شدیم. با این وجود دولت تلاش کرده حسن نیت خود را به نحای مختلف نشان دهد که آخرین آن توافق قاهره بود. انتظار هم می‌رفت طرف غربی در قبال این حسن نیت از خود حسن نیت نشان دهد، اما تا اینجا خلاف آن رفتار شده است. در رفتار است در سطح شورای امنیت سازمان ملل جلسه‌ای تشکیل و برای تمدید قطعنامه ۲۲۳۱ برای شش ماه رای‌گیری شود. رای ۹ کشور از ۱۵ عضو شورا و عدم وتوی پیشنهاد روس و چین توسط آمریکا و انگلیس و فرانسه ضروری است. قرائن و شواهد نشان می‌دهد طرف غربی در این اقدام می‌تواند پاسخی قاطع و روشن به بدهدعی‌ها و اقدامات خصمانه اروپا باشد. او مدعی شده که «ایمان مسئولان کشور و جاثف‌ها» و نظر وجود دارد و همه دستگاه‌های تصمیم‌گیر، خروج از NPT را بهترین گزینه برای مقابله با اقدام کشورهای اروپایی می‌دانند». این در حالی است که دولت و به طور مشخص وزیر خارجه، تاکنون هیچ اظهارنظری مبنی بر خروج ایران از NPT نداشته است. حتی در نقطه مقابل نظر هم‌فکران حاجی دلپگانی در مجلس، دولت تأکید دارد که ایران از اولین امضاکنندگان این پیمان است و براساس آن از حق غنی‌سازی صلح‌آمیز برخوردار است. با این همه به نظر می‌رسد که طیف تندرو، تلاش دارد تا با تحمیل خروج از NPT آخرین روزنه‌های دیپلماسی و مذاکره با کشورهای غربی را ببندد. پس از پایان جنگ دوازده روزه نیز مجلس در طرحی سه فوریتی تعلیق همکاری‌های ایران با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را به تصویب رساند. در حالی که صاحب‌نظران تأکید دارند که قطع همکاری با آژانس و خروج از پیمان NPT، به منزله تسهیل اجماع بین‌المللی علیه ایران است که می‌تواند هزینه‌های بسیار هنگفت اقتصادی، سیاسی و امنیتی را به کشور تحمیل کند.

نباید بچه‌ی غم را بغل کنیم. وی ادامه داد: الان شرایط سخت اقتصادی کشور هست، به نظر من آقای پزشکیان با این تیم نمی‌تواند موضوع را حل کند، چون این تیم تیم یک‌دست نیست و عمدتاً سواد این کار را ندارند تنها به خاطر شرایط سیاسی انتخاب شده‌اند. وی افزود: تا این جا هم که برنامه‌ای ارائه نکرده‌اند برای روزهای سخت، حتی من خبر دارم کمیته‌هایی تشکیل

ترامپ در نطق خود دوباره درباره ایران صحبت کرد و با بزرگ نمایی از صنعت هسته‌ای ایران حمله آمریکا به مراکز هسته‌ای کشورمان را توجیه نمود و این در حالی است که ایران هیچگاه دنبال بمب اتم نبوده است

ارزیابی شما از سخنرانی‌های مهم این مجمع مانند سخنرانی مکررون و اردوغان چیست و چه پیام‌هایی داشت؟

قضیه فلسطین و ادامه کشتار در غزه و تبعات فرسایشی شدن این قضیه که تبعات آن در منطقه دیده می‌شود مثل کشیده شدن جنگ به یمن و حتی ایران و لبنان منطقه خاورمیانه را با چالش‌های جدی روبه‌رو کرده است. بنابراین نوع سخنرانی‌ها به موضوع فلسطین و غزه و خاورمیانه اختصاص یافته است. به نظر می‌رسد در قضیه فلسطین دو رویکرد در غربی‌ها دیده می‌شود. اول رویکرد ترامپ به نمایندگی از آمریکا که تلاش می‌کند در هر حالتی از اسرائیل حمایت کند و ظاهراد این حمایت چک سفید و چرغ سبز به اسرائیل داده است. در همین راستا آمریکا تا جایی که ممکن است سلاح و تجهیزات در اختیار اسرائیل قرار می‌دهد و علناً در مجامع عمومی طرف‌مقصر احماس قلمداد می‌کند مثل کاری که ترامپ کرد، اما رویکرد دیگر، رویکرد مکررون رئیس‌جمهور فرانسه است که از ایده دو دولتی حمایت می‌کند. انگار تقسیم کاری شده تا تمدن غرب بیش از این در افکار عمومی جهان ضایع نشود. وظیفه حمایت از فلسطینی‌ها انگار بر عهده فرانسه است. بنابراین نطق مکررون در این راستا با هدف جلب افکار عمومی جهان انجام شد تا نشان دهد هنوز فلیبرالیسم زنده است. آیا این رویکرد جواب می‌دهد یا نه گذشت زمان معلوم می‌کند ولی واقعیت این است حمایت غرب از رژیم اسرائیل که تمامی معیارهای حقوق بشری را زیر پا گذاشته است به هیچ وجه توجیه‌پذیر نیست.

قرار است در شورای امنیت جلسه‌ای تشکیل و برای تمدید قطعنامه ۲۲۳۱ برای شش ماه رای‌گیری شود. رای ۹ کشور از ۱۵ عضو شورا و عدم وتوی پیشنهاد روسیه و چین توسط آمریکا و انگلیس و فرانسه ضروری است

غلامعلی جعفرزاده‌ایمن آبادی:

آقای پزشکیان با این تیم نمی‌تواند مشکلات را حل کند

یک نماینده ادوار مجلس اظهار داشت: راهی هیچ جز مقاومت نیست، چون بنده بعدی می‌دانم در این چهار روز اتفاق خاصی بیفتد خوشبین هم نیستم. به هر حال مسیری را انتخاب کردیم و این مسیر را طوری طراحی کردند که نه راه برگشتی داریم نه راهی برای آینده در شرایط سختی قرار گرفته ایم. غلامعلی جعفرزاده‌ایمن آبادی در این خصوص که آیا جریان تندرو در تصمیمات

NPT چیست و خروج از آن

چه پیامدهایی برای ایران دارد؟

طرح مجلس علیه دولت

همزمان، اما در ایران، موضع‌گیری مقامات علیه مواضع کشورهای غربی ادامه دارد. در این میان، برخی طیف‌های تندرو نیز پیشنهاد خروج ایران از پیمان منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای (NPT) را مطرح کرده‌اند و مجلس با تدوین طرحی در این زمینه پیش قدم شده. اقدامی که می‌تواند اندک روزنه‌های باقی‌مانده دیپلماسی را ببندد. اما NPT چیست و خروج ایران از آن چه پیامدهایی خواهد داشت؟

ماجرای کجا آغاز شد؟

ایران از جمله بنیان‌گذاران NPT محسوب می‌شود که در تدوین متن اولیه آن در سال ۱۳۴۷ نقش داشته است. براساس این پیمان پنج عضو دائمی شورای امنیت سازمان ملل (چین، فرانسه، روسیه، بریتانیا و آمریکا) که پیش از سال ۱۳۴۷ برنامه نظامی هسته‌ای خود را گسترش داده بودند به طور رسمی دارای سلاح هسته‌ای شناخته شدند. ایران در حالی در تدوین پیمان NPT نقش داشت که برنامه هسته‌ای خود را از دهه ۲۰ شمسی آغاز کرده بود. در ۱۳۲۵ موافقت‌نامه‌ای یازده ماده‌ای میان ایران و آمریکا درباره استفاده غیرنظامی از انرژی هسته‌ای به امضا رسید و سال ۱۳۲۷، آمریکا اولین نیروگاه تحقیقاتی را به دانشگاه تهران هدیه کرد. سال ۱۳۴۷ ایران پیمان عدم منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای را پذیرفت و در ۱۳۴۸ مجلس نیز آن را تصویب کرد.

کدام کشورها NPT را نپذیرفتند؟

تاکنون ۱۸۹ کشور جهان از جمله ایران با امضای پیمان به آن پیوستند تا در راه برخورداری از سلاح هسته‌ای گامی برندارند و از فناوری صلح‌آمیز هسته‌ای نیز برخوردار شوند. از میان کشورهای جهان، سودان جنوبی، پاکستان، هند و رژیم اسرائیل این پیمان را نپذیرفتند و به جز سودان جنوبی، باقیی به سمت توسعه و برخورداری از سلاح هسته‌ای پیش رفتند. کره شمالی نیز که روزگاری عضو این پیمان بود، زمزمه‌های خروج از آن در دهه ۹۰ میلادی آغاز کرد. سرانجام کره شمالی، سال ۲۰۰۴ (۱۳۸۲) اعلام کرد که از پیمان NPT خارج می‌شود. سپس این کشور نیز به فهرست کشورهای دارنده سلاح هسته‌ای اضافه شد، چراکه برنامه هسته‌ای خود از سال‌ها قبل به شکل مخفیانه پیش برده بود.

خروج از NPT چه تبعاتی دارد؟

پیمان NPT یازده ماده دارد که شرایط عضویت و خروج در آن مشخص شده است. براساس ماده ۱۰ این پیمان، «هر کسی از طرف‌های این پیمان، «در اجرای حق حاکمیت ملی خود، در صورتی که تشخیص دهد وقوع رویدادهای فوق‌العاده مرتبط با موضوع این پیمان، منافع عالی کشورش را به خطر انداخته است، حق دارد از پیمان خارج شود»، نکته اینجاست که برای خروج از این پیمان، کشوری که قصد خروج دارد باید حداقل دوازده ماه قبل از تاریخ مورد نظر برای خروج، اطلاعیه‌ای به تمام طرف‌های پیمان و شورای امنیت سازمان ملل متحد ارسال کند. در این اطلاعیه دلایل خروج نیز باید ذکر شود. همانطور که اشاره شد، کره شمالی یک بار تلاش کرده از این اصل استفاده کند، اما در نهایت بدون طی مراحل پیش‌بینی شده، به عضویت خود در این پیمان پایان داد و سپس تحت شدیدترین تحریم‌های بین‌المللی قرار گرفت.

مجلس علیه دولت؟

حالات ناآرنگ شدن فصل روابط ایران با اروپا و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی، و به ویژه پس از جنگ دوازده روزه، برخی از جریان‌های سیاسی در ایران، خروج از NPT را مطرح کرده‌اند. از نظر این جریان‌ها، که عمدتاً تندروهای داخلی هستند، خروج از NPT می‌تواند ابزاری برای پاسخ به سیاست‌های اروپا درباره فعال‌کردن مکانیسم اسنبک و پایان احتمالی برجام باشد. حسینعلی حاجی‌دلیگانی از نماینده‌های نزدیک به جریان پایداری در مجلس دولت‌دم در مصاحبه‌ای گفته «موضوع خروج از NPT تنها یک بحث رسانه‌ای یا تهدید لفظی نیست؛ در سطوح مختلف کشور بررسی شده و آماده ارائه به صحن علنی مجلس است، این اقدام می‌تواند پاسخی قاطع و روشن به بدهدعی‌ها و اقدامات خصمانه اروپا باشد». او مدعی شده که «ایمان مسئولان کشور و جاثف‌ها» و نظر وجود دارد و همه دستگاه‌های تصمیم‌گیر، خروج از NPT را بهترین گزینه برای مقابله با اقدام کشورهای اروپایی می‌دانند». این در حالی است که دولت و به طور مشخص وزیر خارجه، تاکنون هیچ اظهارنظری مبنی بر خروج ایران از NPT نداشته است. حتی در نقطه مقابل نظر هم‌فکران حاجی دلپگانی در مجلس، دولت تأکید دارد که ایران از اولین امضاکنندگان این پیمان است و براساس آن از حق غنی‌سازی صلح‌آمیز برخوردار است. با این همه به نظر می‌رسد که طیف تندرو، تلاش دارد تا با تحمیل خروج از NPT آخرین روزنه‌های دیپلماسی و مذاکره با کشورهای غربی را ببندد. پس از پایان جنگ دوازده روزه نیز مجلس در طرحی سه فوریتی تعلیق همکاری‌های ایران با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی را به تصویب رساند. در حالی که صاحب‌نظران تأکید دارند که قطع همکاری با آژانس و خروج از پیمان NPT، به منزله تسهیل اجماع بین‌المللی علیه ایران است که می‌تواند هزینه‌های بسیار هنگفت اقتصادی، سیاسی و امنیتی را به کشور تحمیل کند.